

УДК 349.2

С. В. Кобернюк,
Помічник прокурора Житомирського району
Житомирської області,
юрист 3 класу

ЩОДО ЗАГАЛЬНИХ ОЗНАК ДЖЕРЕЛ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

В статті виокремлено основні ознаки джерел права соціального забезпечення. Особливу увагу приділено нормативності, формальності, доступності, обов'язковості та гарантованості джерела права.

Ключові слова: соціальне забезпечення, ознаки, джерела права, форми.

Кожна галузь права, регулюючи певну сферу суспільних відносин, здійснює це за допомогою власних джерел – в яких в повній мірі втілюється її суть та призначення в суспільстві. Не є винятком і право соціального забезпечення, в джерелах якого відображаються характерні риси галузі. Актуальність їх вивчення обумовлюється не тільки недостатнім дослідженням питання та потребою подальшого наукового пізнання. В значній мірі це пов'язано з надзвичайною важливістю соціального захисту для кожного громадянина, адже часто різні соціальні виплати є єдиним джерелом доходів людини; їх повнота та своєчасність характеризують ступінь соціальної орієнтованості політики держави.

Питання джерел права досліджувались М.О. Власенко, С.А. Карапетяном, В.П. Малаховим, І.С. Метловою, М.Н. Разумовичем, В.О. Ржевським, І.Е. Фарбером, В.І. Цокланом, та іншими. Проте, варто відмітити, що поза увагою фахівців трудового права і права соціального забезпечення залишилися джерела права соціального забезпечення, визначення їх ознак.

Відповідно метою статті є виділення ознак джерел права соціального забезпечення та їх змістовна характеристика. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі основні завдання: проаналізувати існуючі погляди вчених з приводу класифікації ознак джерела права, сформулювати ознаки, притаманні джерелам права соціального забезпечення.

Важливе місце в процесі наукового пізнання правничої категорії посідає вивчення її ознак. Лише останнім часом з'явилися окремі спеціалізовані дослідження, в яких ґрунтовне досліджується дане питання. Н. А. Власенко підійшов до аналізу ознак джерел права з лінгвістичної точки зору - з виділенням мовної стандартизованості, системності побудови права, графічної визначеності норм права [1, с. 12]. В свою чергу, Н. Н. Разумович виділяє правотворчу значимість, зміст у вигляді юридично оформленої державної волі, державну обов'язковість та гарантованість, особливу юридичну форму, встановлення основ правового регулювання у певних сферах суспільного життя [2, с. 21 - 2]. Також можна зустріти трактування джерел права в звуженому вигляді, коли

автор в більшій мірі акцентує увагу на взаємозв'язку джерела права зі самим правом, на передумовах дії правових норм. При цьому серед двох ознак форми права першою є наявність у відповідному джерелі права правових норм – джерело права не може розглядатися ізольовано, у відриві від самого права. Так як форма права є його зовнішнім вираженням, то за визначенням має містити в собі право у вигляді відповідних формально-визначених загальнообов'язкових правил поведінки. Другою ознакою є поінформованість учасників правовідносин про існування певної норми права, як правило шляхом оприлюднення джерела, в якому вона міститься [3, с. 54]. Дехто вважає важливими та необхідними для виділення такої ознаки як визначеність, здатність ясно формулювати права та обов'язки можливих учасників можливих відносин; загальнообов'язковість, що забезпечується системою державного примусу до осіб, що ігнорують потребу дотримання певних правил поведінки; загальновідомість адресатам юридичної думки (існування особливого порядку оприлюднення нормативно – правових актів та введення їх у дію) [4, с. 70].

Значну увагу питанню ознак форми права приділено і в фахових дисертаційних дослідженнях. Так, Д.В. Жукова – Василевська у роботі, присвяченій тенденціям формування та розвитку джерел права серед їх числа називає визначеність, стабільність та зумовленість об'єктивними факторами. Причому ці ознаки відносяться до так званих реально діючих (офіційних та не офіційних) джерел. Додатково в системі визнаних офіційно форм права науковець виділяє ознаки державно-вольового характеру, нормативної закріпленості та захищеності [5, с.16]. Даний погляд хоча і відрізняється від пануючих класифікацій, проте є цікавим з огляду взяття за основу диференційованого підходу до розуміння співвідношення права та закону, не ідентичності змісту та форми категорії, наявності певного потенціалу сучасних джерел права в механізмі регулювання суспільних відносин.

Однією з найбільш ґрунтовних робіт, в якій розкриті ознаки джерел права, є дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук Н.М. Пархоменко «Джерела права: теоретико-методологічні засади». Заслужений науковець виділяє наступні ознаки: 1) публічність - джерела права, створюються суб'єктами правотворчості і діють щодо всіх осіб, які перебувають у межах юрисдикції держави; 2) формалізований характер - джерела права являють собою відповідним чином оформлені або визнані нормативні правові акти; 3) ієрархічність - джерела права утворюють певну ієрархію за юридичною силою, розташовуються в порядку послідовного зменшення останньої; 4) безпосередній зв'язок з державою - джерела права приймаються від імені держави або з її дозволу - санкціонуються нею, їх реалізація забезпечується за допомогою системи державних гарантій і санкцій [6, с. 12].

Попри логічність та збалансованість наведеного переліку, все ж можемо зауважити на, тому, що він не в повній мірі враховує змістовні характеристики норм, які містять джерела, інші особливості правовідносин. Відповідно А.В. Зінчук пропонує виділяти наступні ознаки форм права: 1) правовий характер

норми, яка міститься у тій чи іншій формі зовнішнього вираження; 2) правова норма встановлює нове правило поведінки або розширює чи уточнює правове регулювання існуючих правил поведінки; 3) поширення форми, в якій закріплена правова норма, на необмежену кількість однорідних повторюваних правовідносин; 4) прийняття форми вираження правової норми уповноваженим (визнаним) суб'єктом правотворчої діяльності (державою або народом); 5) визначеність форми зовнішнього вираження правової норми: джерелами права є не будь-які форми вираження та існування права, а лише ті, які визнані уповноваженим суб'єктом правотворчості (державою або народом) і в силу цього надають нормам, що в них містяться, характер норм права; 6) забезпеченість юридичної обов'язковості норм, що містяться в джерелі права, силою державного примусу [7, с. 283].

Одне з найбільш ширших трактувань ознак джерел права наведено К.Ю. Ісмайловим. Вчений по-перше виділяє нормативність (в усіх джерелах права міститься набір врегульованих правом правил поведінки, які розраховані на неодноразове використання); по-друге, норма права, яка міститься в джерелі, має відповідні форми вираження і закріплення; по-третє – публічність, що виражається у впливі держави на формування системи джерел права шляхом самостійної розробки тих чи інших документів (наприклад нормативний акт чи договір) або санкціонування вже існуючих правил поведінки (наприклад правовий звичай). По-четверте, загальнообов'язковість, можливість застосування заходів примусу до порушника встановлених норм; по-п'яте формальна визначеність як вираження так і закріплення, чіткість і визначеність формулювань суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, відповідальності за їх недотримання; по-шосте, доступність – можливість вільного отримання інформації про зміст джерела права; по-сьоме – легальність, правомірність виникнення та функціонування; по-восьме, легітимність, що уособлюється визнанням норми населенням через показник її дотримання чи порушення; по-дев'яте, ієрархічність джерел права за юридичною силою; по-десяте, набувають загальнообов'язкової форми, а так само змінюються чи втрачають юридичну силу за спеціальною процедурою; по-одинадцяте, їх системний характер, який проявляється у обопільних взаємозв'язках; по-дванадцяте, самодостатність, можливість безпосередньо, без наявності будь-яких допоміжних механізмів, його застосовувати [8, с. 101 - 102].

Звичайно, кожен вчений має право на власну думку, на власне трактування та класифікацію ознак джерел права. Питання в іншому: наскільки доцільно їх автоматично застосовувати до джерел права соціального забезпечення. Проаналізувавши позиції ряду вчених з цього питання, існуючі ознаки можна розділити на дві групи. Перша група включає в себе загальні, безспірні ознаки, що виділяються всіма науковцями, характеризують юридичну суть категорії форми права (наприклад нормативність чи загальнообов'язковість). Друга ж група містить спеціальні, конкретизуючі ознаки, які не стільки є право утворюючими факторами, класифікаційними рисами джерела права, скільки

відображають особливість його змісту та внутрішньої природи (наприклад ієрархічність, легальність, системність, дія в часі, просторі та по колу осіб). В контексті дослідження ознак джерел права соціального забезпечення за основу класифікації ми будемо брати саме загальні ознаки. Інші його специфічні риси доцільно розглядати як особливості, характерні моменти, що вирізняють джерела права соціального забезпечення серед форм інших галузей права.

Базовими, визначальними ознаками джерел права соціального забезпечення є нормативність та формальна визначеність, вони відображають саму юридичну суть цього правового явища. Як правильно зазначає С.В. Бошно, нормативність виявляється в тому, що документи розраховані на невизначений вид суспільних відносин, тобто в них закріплюються типові для більшості громадян правила поведінки; діють необмежену кількість разів – реалізація правил, що в них містяться у конкретних правовідносинах не зупиняє їх дію; поширюють свою дію на будь – яких осіб, які вступають або можуть вступати у певні правовідносини в силу наявності низки спільних загальних ознак у цих осіб (пенсіонери, студенти, військовослужбовці тощо) [9, с. 70]. По даній класифікаційній ознаці потрібно виключати ненормативні акти, які мають індивідуальний характер: розглянуто та вирішено по суті питання, що стосується виключно конкретного суб'єкту (наприклад рішення суду про перерахунок пенсії, указ Президента про виплату допомоги ветеранам з нагоди річниці дня перемоги, надання соціальної допомоги одному з батьків, що самостійно виховує дитину тощо). Дані акти не створюють нових правових норм, вони використовують діюче законодавство для врегулювання тієї чи іншої конкретної життєвої ситуації, тобто за змістом є актами правозастосування. Звідси якщо правовий акт має індивідуально спрямоване одноразове призначення, після досягнення цілі втрачає чинність – він не може бути визнаний нормативним. При цьому факт зупинення дії не повинен прописуватися по тексту документу – це слідує з його змісту.

Для того, щоб акт був визнаний нормативним та відповідно отримав статус джерела права, потрібно також дотримання вимоги компетенції. Під цієї вимогою розуміється наявність у суб'єкта правотворчості повноважень з видання актів, які регулюють те чи інше питання. Враховуючи розгалуженість джерел права соціального забезпечення, це проявляється особливо яскраво. Регулюючі функції присутні і Фондів соціального страхування, і у територіальних підрозділів Міністерства соціальної політики, та інших органів. Тому чітке дотримання власної компетенції, видання нормативних розпоряджень не виходячи за рамки власних повноважень, є надзвичайно важливим для цілісного та збалансованого функціонування системи соціального забезпечення в державі.

Стосовно ознаки формальності, чи як її ще називають, формальної визначеності, то вона на пряму пов'язана з потребою вираження та закріплення правових норм. Дана ознака характеризує ступінь розвитку суспільства, адже на ранніх етапах розвитку людства письмова форма правил поведінки не була

характерна. Вже з часом, зі зростанням рівнем цивілізаційного розвитку право в обов'язковому порядку знаходить своє відображення в текстах законів та інших нормативно-правових актів, регулюючих питання соціальної допомоги населенню.

Юридична форма документу напряму пов'язана з організаційно-правовим статусом його видавника. Юридично оформити проект документу означає надати йому тієї юридичної форми, яка була визначена на самому початку роботи над проектом [6, с. 19]. Застосування засобів юридичної техніки дозволяє чітко та точно формулювати зміст документу, його мету, яку саме сторону соціального забезпечення планується регулювати, права та обов'язки сторін, межі відповідальності. Всі ці критерії безпосередньо характеризують формальність джерела права, ступінь дотримання яких грає важливу роль в подальшому ефективному застосуванні конкретного джерела права.

Юридична форма правового акту визначається в межах компетенції конкретного суб'єкта владних повноважень. Стосовно вищих органів державної влади вона закріплена в Конституції України. Наприклад стаття 106 основного закону передбачає, що Президент України на основі та на виконання Конституції і законів України видає укази і розпорядження, які є обов'язковими до виконання на території України; статті 85, 91 до компетенції Верховної Ради України відносять прийняття законів, постанов та інших актів більшістю від конституційного складу, крім випадків, передбачених цієї Конституцією; стаття 117 уповноважує Кабінет Міністрів України видавати накази та розпорядження, що підписуються головою уряду; міністерства та інші центральні органи виконавчої влади мають право видавати нормативно правові акти в межах власної компетенції. Окремий розділ в Конституції присвячено Автономній республіці Крим, передбачено право Верховної Ради даного адміністративного утворення приймання постанови та рішення, Ради Міністрів - рішення. Стосовно органів місцевого самоврядування, то вони в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території (стаття 144 основного закону) [10].

Водночас рішення центральних органів держави стосуються загальних питань соціального забезпечення; свій розвиток та деталізацію вони знаходять у нормативних актах центральних органів виконавчої влади та фондів соціального страхування, які з огляду на значний масив посідають важливе місце в системі джерел права соціального забезпечення. Згідно пункту 9 Положення про Пенсійний Фонд України, затвердженого указом Президента від 06 квітня 2011 року №384/2011, даний орган видає акти організаційно - розпорядчого характеру (назви документів не уточнено), проекти яких обов'язковому порядку погоджуються з Міністерством соціальної політики [11]. Стаття 11 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням» від 18 січня 2001 року передбачає право Правління Фонду у межах своїх повноважень видавати нормативно-правові акти, що підлягають державній

реєстрації в порядку, встановленому для реєстрації нормативно-правових актів органів виконавчої влади, якщо вони стосуються прав і обов'язків страхувальників та застрахованих осіб [12]. Страхові фонди з дотриманням вимог законодавства розробляють нормативно - правові акти щодо порядку складання і виконання бюджету, здійснення платежів, проведення бухгалтерського обліку, звітності та інші документи, що стосуються їхньої діяльності [13].

Також критерієм формальності джерела права є лінгвістична складова, стиль оформлення документу. Наприклад державним стандартом ДСТУ 4163 – 2003 встановлена уніфікована система організаційно-розпорядчої документації, вимоги до оформлення документів. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 03 липня 2012 року (стаття 10) встановлює, що акти вищих органів державної влади приймаються державною мовою і офіційно публікуються державною, російською та іншими регіональними мовами або мовами меншин [14]. Формулювання норми закону про можливість публікації документу мовою, відмінною від державної, приносить деякий дисбаланс у лінгвістичну конструкцію документу, адже фактично нормативний акт доводиться до відома населення різними мовами, в різних редакціях фіксується на матеріальних носіях (папері, електронних носіях інформації), що негативно відображається на цілісності процесів право - та державотворення.

Обов'язковість як ознака джерела права соціального забезпечення є наслідком державного суверенітету, основою законності, визначена сутністю функціонування державно владного механізму, зокрема можливістю вимагати дотримання власних актів всіма громадянами під загрозою застосування заходів примусу. Такі акти можуть містити дозволи, заборони, обов'язки фізичних та юридичних осіб. Притягнення осіб до відповідальності має здійснюватися з посиленням конкретні статті закону чи підзаконного акту, які були порушені – це забезпечує легітимність покарання. При цьому примус не можна ототожнювати із свавіллям. Якщо законодавство послідовно й чітко виражає ідеї справедливості та свободи, то державний примус щодо дотримання юридичних норм буде виправданим та справедливим, якщо ж ні, то він перетворюється на сваволю. Це відбувається в державах із тоталітарним режимом [15, с. 126].

Варто зауважити, що право соціального забезпечення має специфічний предмет правового регулювання, гарантує надання різноманітних гарантій громадянам, тому останні найменше зацікавлені в порушення його норм. Звичайно, трапляються випадки, коли особи подаються неправдиві відомості з метою отримання більшого розміру допомоги. Проте в більшій частині критерій «обов'язковості» стосується якраз органів державної влади, до компетенції яких віднесено питання надання того чи іншого виду соціального забезпечення. Звідси в контексті адресатів такого забезпечення доцільніше говорити про його гарантованість, можливість захисту своїх інтересів через оскарження прийнятих рішень до вищестоящих органів чи суду.

Презумпція знання законодавства (лат. *Ignorantia juris non excusat* — незнання закону не вибачається) закріплена в статті 68 Конституції України. Водночас знання законодавства співвідноситься з обов'язком держави його оприлюднення, доведення до відома населення в той чи інший спосіб. Відповідно закони та інші нормативно-правові акти, що визначають права і обов'язки громадян, не доведені до відома населення у порядку, встановленому законом, є нечинними (стаття 57 основного закону) [10]. Тобто юридичною підставою презумпції знання законодавства є оприлюднення тексту нормативного акту, що здійснюється в обов'язком порядку. З метою забезпечення доступу до законодавчих та інших нормативних актів фізичним та юридичним особам держава забезпечує офіційне видання цих актів масовими тиражами у найкоротші строки після їх прийняття (частина 3 статті 17 закону України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 року) [16].

Тобто доступність як ознака джерела права соціального забезпечення означає можливість вільного доступу громадянина до його змісту. Як правило це гарантується шляхом оприлюднення тексту документу в друкованих виданнях та офіційних Інтернет сторінках органів влади. Закони України, постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, рішення органів місцевого самоврядування, інші нормативно-правові акти публікуються в офіційних виданнях (відомостях, бюлетенях, збірниках, інформаційних листках тощо) та друкованих засобах масової інформації відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Недержавні друковані засоби масової інформації мають право оприлюднювати офіційні документи органів державної влади та органів місцевого самоврядування відповідно до законодавства України і на засадах, передбачених укладеною угодою між цими органами та редакціями друкованих засобів масової інформації (стаття 22 Закону «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23 вересня 1997 року) [17]. Офіційними друкованими виданнями є «Офіційний вісник України», «Відомості Верховної ради України», «Офіційний вісник Президента України», газети «Голос України», «Урядовий кур'єр» (пункт 1 Указу Президента України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно – правових актів та набрання ними чинності» від 10 червня 1997 року) [18]. Цікавим поєднанням ознак обов'язковості та нормативності джерела права є зміст пункту 7 вище зазначеного наказу. Акти Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, які не мають загального значення чи нормативного характеру, можуть не публікуватися за рішенням відповідного органу. Ці акти та акти з обмежувальними грифами офіційно оприлюднюються шляхом надіслання відповідним державним органам та органам місцевого самоврядування і доведення ними до відома підприємств, установ, організацій та осіб, на яких поширюється їх чинність. Тобто ще раз

переконаємося, що акти індивідуального характеру не є джерелом права через брак відповідних кваліфікуючих ознак.

На жаль Україна ще не досягла високого рівня правової культури громадян, повної обізнаності зі своїми правами та обов'язками; до того ж система права соціального забезпечення відрізняється великим масивом підзаконних актів, складністю їх формулювань. Тому надзвичайно важливим є наявність відповідної інформації (в тому числі паперові екземпляри законів, інших нормативних актів, роз'яснення їх положень, специфіки застосування) безпосередньо в територіальних відділеннях Пенсійного фонду та інших установ, що відповідають за соціальне забезпечення громадян. Лише в такому випадку можна говорити про повне дотримання публічності та доступності в оприлюдненні конкретного джерела права.

На підставі вище зазначеного можна виділити наступні ознаки джерел права соціального забезпечення України:

1. Нормативність, що включає можливість неодноразового використання, прийняття суб'єктом владних повноважень в межах власної компетенції);

2. Формальність (формальна визначеність), тобто чітке, зрозуміле оформлення правових приписів, зазначення відповідних прав, обов'язків фізичних та юридичних осіб, міри відповідальності за їх порушення;

3. Обов'язковість - необхідність дотримання правових приписів мешканцями всієї території країни чи певної адміністративної одиниці, залежно від сфери дії джерела права, а так само можливість застосування санкцій за недотримання його положень.

4. Гарантованість заходів соціального забезпечення, право громадян оскаржувати рішення державних органів (їх уповноважених осіб), захищати свої права в адміністративному чи судовому порядку;

5. Доступність джерел права, можливість ознайомитися з їх положеннями не тільки завдяки офіційному опублікуванню, а так само розміщенню на паперових носіях безпосередньо в місцевих відділеннях органів, відповідальних за надання соціальної допомоги.

Врахування виділених ознак джерел права соціального забезпечення в подальших наукових пошуках, процесі правотворення та правозастосування допоможе в більшій мірі зрозуміти специфіку аналізованої галузі права та її форм, сприятиме подальшому формуванню України як соціальної та правової держави.

Література:

1. Власенко Н. А. Проблемы точности выражения формы права (лингвологический анализ) : дисс. в форме науч. докл. д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Власенко Николай Александрович. – Екатеринбург, 1997. – 71 с.

2. Разумович Н. Н. Источники и форма права / Н.Н. Разумович // Советское государство и право. – 1988. – № 3. – С. 20–27.

3.Метлова И. С. Решения Европейского суда по правам человека в системе источников российского права : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 /Ирина Сергеевна Метлова. – М., 2007. – 203 с.

4.Фарбер И. Е. Вопросы теории советского конституционного права / И. Е. Фарбер, В. А. Ржевский. – Саратов : Приволжское книжное изд-во, 1967. – 319 с.

5.Жукова-Василевская Д. В. Источники права России: тенденции формирования и развития: автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Дарья Владимировна Жукова-Василевская; Московский ун-т МВД РФ. – М., 2007. – С. 16.

6.Пархоменко Н. М. Джерела права: теоретико-методологічні засади : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Наталія Миколаївна Пархоменко. – К., 2009. – 33 с.

7.Зінчук А.В. Джерела (форми) права: поняття і ознаки / А.В. Зінчук // Державне будівництво та місцеве самоврядування. - 2012. – №23. – С. 275 -284.

8.Ісмаїлов К.Ю. Конкуренція термінів «джерело права» і «форма права» / К.Ю. Ісмаїлов // Європейські перспективи. – 2011. - №1, ч. 2. – С.96 - 103

9.Бошно С. В. Форма права: теоретико-правовое исследование: дис. д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Светлана Владимировна Бошно. – М., 2005. –193 с.

10.Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141. (зі змінами)

11.Про положення про Пенсійний Фонд України: Указ Президента України від 06.04.2011р. №384/2011 [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.rada.gov.ua>

12. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням: Закон України від 18.01.2001р. №2240-III [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.rada.gov.ua>

13. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998р. №16/98 - ВР [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.rada.gov.ua>

14. Про засади державної мовної політики: Закон України від 03.07.2012р. №5029-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.rada.gov.ua>

15. Общая теория права. Курс лекций / Под общ. ред. : Бабаев В. К. – Нижний Новгород : Изд-во Нижегород. ВШ МВД РФ, 1993. – 544 с.

16.Про інформацію: Закон України від 02.10.1992р. №2657 – XII [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.rada.gov.ua>

17.Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23.09. 1997р. №539/97-ВР XII [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.rada.gov.ua>

18. Про порядок офіційного оприлюднення нормативно – правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента України від 10.06.1997р. №503/97 [Електронний ресурс]. - Режим доступу <http://www.rada.gov.ua>.

Кобернюк С. В. Относительно общих признаков источников права социального обеспечения

В статье выделены основные признаки источников права социального обеспечения. Особое внимание уделено нормативности, формальности, доступности, обязательности и гарантированности источники права.

Ключевые слова: социальное обеспечение, признаки, источники права, формы.

Kobernyuk S. V. About common features of social security law sources

The article highlights the main features of the sources of social security law. Particular attention is paid normativity, formalities, availability, commitment and warranty sources of law.

Keywords: social security, features, sources of law, forms.